

Колодійчук О. Я.

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри
змісту та методик навчальних предметів ТОКІППО
oleh71kolod@gmail.com;

Кондирєва М. М.

методист відділу методики навчальних предметів та
професійного розвитку педагогів ТОКІППО
kmm-ua@ukr.net

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ТА НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ ТЕХНОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ»

Актуальність та постановка проблеми. Реформування системи української освіти обумовлено необхідністю оновлення та удосконалення її змісту, а також трансформуванням його відповідно до вимог сучасної ринкової економіки. У цьому контексті надзвичайно актуальним завданням держави є створення необхідних умов для підготовки високоосвічених громадян-професіоналів, здатних ефективно працювати в час інформатизації, глобалізації та стрімкого науково-технічного прогресу.

Один із шляхів підвищення результативності та якості навчання – упровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій, серед яких – технологія інтегрування, яка дає змогу відобразити у змісті навчальних предметів інтеграційні процеси, що відбуваються сьогодні в науці й у житті суспільства. Застосування цієї технології сприятиме отриманню здобувачем освіти у школі не розрізнених знань із навчальних предметів, а формування цілісної суми синтезованих знань, що дозволить зрозуміти взаємозв'язки й взаємовідносини фактів, законів, понять, предметів і явищ у природі тощо, робити повноцінні висновки, а також уміти застосовувати отримані знання на практиці, – тобто сформувати життєво необхідні компетентності. Отож, випускник закладу освіти із правильно сформованим світоглядом буде здатним соціалізуватися та творчо самореалізуватися, використовуючи набуті компетентності у процесі життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню проблеми міжпредметної інтеграції присвятили свої наукові праці П. Атутов, І. Зверєв, І. Козловська, П. Кулагін, В. Максимова, С. Ткаченко, В. Федорова та ін.

Дослідженням можливостей інтегрування предметів технологічного компоненту освітньої галузі «Технології» займалися Р. Гуревич, В. Кузьменко, П. Кузьменко, М. Курач, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський та ін.

Проблему використання міжпредметних зв'язків на уроках української мови опрацьовували науковці О. Біляєв, В. Мельничайко, М. Пентилюк та ін.

Ідею інтегрування навчального предмета «Українська література» в своїх публікаціях розглядали та пропагували такі учені, як О. Бандура, Т. Бугайко, Н. Волошина, В. Неділько, Є. Пасічник, В. Шуляр та ін.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та показати можливості інтегрування змісту матеріалу навчальних предметів «Українська мова», «Українська література» та «Трудове навчання» під час навчання учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Виклад основного матеріалу. Інтегроване навчання регламентоване Законом України «Про повну загальну середню освіту» [7], Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти (2011 р., чинний) [6], Державним стандартом повної загальної середньої освіти (2020 р., набере чинності у непілотних ЗЗСО 2022 р.) [5] та іншими державними освітніми документами.

Актуальність проведення міжпредметної інтеграційної діяльності у закладах загальної середньої освіти визначено концепцією «Нова українська школа», яка орієнтує педагогів на організацію змісту освіти на засадах компетентнісного підходу [1].

Можливі напрями інтегрування змістового наповнення навчальних предметів «Українська література» та «Українська мова» з «Трудовим навчанням» у 5–9 класах частково окреслені у чинних програмах.

Так, у програмі навчального предмета «Трудове навчання» рівень сформованості у здобувачів освіти компетентностей спілкування державною мовою визначено як здатність (рівень сформованості умінь): шукати, використовувати і критично оцінювати інформацію у різних джерелах; усно та письмово оперувати технологічними поняттями, фактами; обговорювати питання, пов'язані з реалізацією проєкту; обґрунтовувати обрані методи проєктування та технології виготовлення виробу тощо [2].

3-посеред умінь, які є однією з умов сформованості компетентностей у природничих науках і технологіях і які зазначено у програмі навчального предмета «Українська мова», доцільно виокремити такі: змістовно, логічно, послідовно, точно описувати процес власної діяльності; словесно оформлювати результати досліджень; використовувати сучасні технології [4], а у програмі навчального предмета «Українська література» – критично оцінювати результати людської діяльності у природному середовищі, які відображено у творах літератури [3].

На основі аналізу інформаційних джерел і результатів опитування учителів на курсах підвищення кваліфікації у Тернопільському обласному комунальному інституті післядипломної педагогічної освіти можна стверджувати, що ідея інтегрування змісту озвучених вище навчальних предметів у 5–9 класах ЗЗСО не пропагується в українській педагогіці та не є загальновідомою.

Так, аналіз чинної програми навчального предмета «Українська література» для 5–9 класів здійснила Н. Шацька і виявила, що під час його вивчення автори програми рекомендують використовувати міжпредметні зв'язки з українською та іноземними мовами, зарубіжною літературою, історією, образотворчим і музичним мистецтвами, географією, природознавством, естетикою та етикою [9, с. 102].

Інтегрування навчального предмета «Українська мова» (5–9 класи)

більшість педагогів пропонує здійснювати найперше з іншими предметами мовно-літературної освітньої галузі, а також з інформатикою, історією, образотворчим мистецтвом, фізикою, біологією, географією.

А найбільше публікацій із проблеми викладання трудового навчання стосуються технології інтегрування з навчальними предметами природничої, математичної, соціальної і здоров'язбережувальної освітніх галузей, а також з інформатикою та образотворчим мистецтвом.

Наукові пошуки Л. Шуліки свідчать, що підставою для розвитку процесів інтеграції та ефективним засобом формування інтегрованих умінь і навичок є різносторонні міжпредметні зв'язки. А урок інтегрованого змісту – це заняття, зінтегроване з різних видів діяльності, під час проведення якого поєднуються блоки знань з різних предметів [10, с. 101].

Відповідно до мети нашого дослідження у цій публікації ми здійснили спробу показати окремі аспекти інтегрування української мови та літератури з трудовим навчанням під час навчання цих предметів у 5–9 класах.

Отже, на уроках української мови доцільно вчити учнів:

- правильно шукати, аналізувати та критично тлумачити інформацію з різних джерел (з урахуванням медіаграмотності);

- писати тематичні диктанти та перекази про безпеку праці, представників різних професій, історію розвитку техніки та виникнення виробів, опис технологій, попередньо обговоривши з учителем трудового навчання (найбільш доцільно писати їх відповідно до того, які технології обробки матеріалів чи надання послуг виконують учні). Це сприятиме створенню безпечного освітнього середовища у закладі освіти; профорієнтації учнів; збагаченню наукової термінологічної лексики у царині технологій та техніки; кращому розумінню та запам'ятовуванню термінів і визначень; розвитку уміння висловити та обґрунтувати свою думку, зокрема щодо вибору методів проектування та технологій виготовлення виробу;

- користуватися технічними словниками та довідниками (це дозволить їм правильно й упевнено оперувати технологічними термінами, поняттями (у т. ч. під час оформлення технічної документації) та розширить ерудованість);

- дотримуватися мовленнєвого етикету у діловому спілкуванні (ці знання необхідні учням під час обговорення питань, пов'язаних з реалізацією проекту та під час його захисту);

- уникати використання під час виконання письмових завдань і спілкування росізмів, архаїзмів, діалектизмів (це позитивно вплине на якість оформлення результатів виконання проекту (пояснювальної записки) та його захисту).

О. Токаренко стверджує, що значущими для виховання в дітей поваги до праці, звичаїв і традицій українського народу є уроки з розвитку зв'язного мовлення у 7-му класі, коли діти розвивають творче мислення під час написання творів-описів процесу праці, застосовуючи знання, отримані під час використання технологій декоративно-прикладного мистецтва [8, с. 51–52]. А ще під час вивчення розділів «Лексика», «Словотвір» учням 6 класу можна

запропонувати завдання на визначення походження слів чи способів їх творення, наприклад: розповісти про історію виникнення об'єкта праці (виробу), який учні створюють на уроці трудового навчання.

Оволодіння мистецтвом слова загалом сприяє формулюванню слоганів для реклами виготовлених виробів, створенню вишуканих їхніх назв, що дасть можливість розвинути ціннісно-сміслові орієнтації (маркетингові рішення).

Велике значення для створення міжпредметних зв'язків української літератури та трудового навчання має ознайомлення учнів із такими надбаннями народної творчості, як прислів'я, загадки, приказки, афоризми та зі змістом літературних творів, у яких висвітлено значимість праці, різні види діяльності, особливості технологій, техніка та її роль у житті людей.

На уроках української літератури у 5 класі можна учням запропонувати скласти загадки про вироби, які виготовили на уроках трудового навчання.

Вивчення літературної спадщини може надихнути здобувачів освіти на виготовлення виробів, у яких будуть відображені фрагменти чи ідеї, що описані у певному художньому творі. Відповідно до чинної програми з трудового навчання у 5–8 класах найкраще створювати такі композиції шляхом виконання колективних проєктів засобами різних технологій (найяскравіше дозволяють віддзеркалити сутність вироби виготовлені технологіями паперо- та деревопластики, декоративно-прикладного мистецтва). Використання таких виробів як наочності дозволить більш яскраво і повноцінно відтворити реальну картину епізоду твору під час його вивчення та провести урок у формі ділової гри чи майстерні. Крім того, вироби можна не один рік використовувати у освітньому процесі та зберігати у шкільному музеї. А це мотивуватиме учнів до подальшої творчої діяльності. Також у рамках вивчення літературних творів здобувачі освіти можуть за описом у творі виготовляти різні вироби для проведення шкільних заходів; національних, народних і релігійних свят; фестивалів; ярмарок тощо. Така діяльність дозволить глибше осмислити ідею та сутність творів; національний характер, менталітет, здобутки матеріальної та духовної культури українського народу; розвинути пізнавальні інтереси, художньо-образне уявлення та мислення, творчі здібності; сприятиме емоційному розвитку дитини та формуванню її естетичних почуттів.

Висновки. Результати наукової розвідки показали, що проблема інтегрування навчальних предметів «Українська мова» та «Українська мова» з «Трудовим навчанням» у 5–9 класах ЗЗСО на сучасному етапі залишається поза увагою дидактів-дослідників.

На нашу думку, установалення тісних взаємозв'язків між навчальним матеріалом предметів мовно-літературної та технологічної освітніх галузей сприятиме кращому засвоєнню його, розкриттю ролі їх у життєдіяльності людини, створить умови для активізації пізнавальної діяльності учнів, реалізації їхніх концептів та формуванню у них соціокультурної компетентності.

Перспективи подальших наукових розвідок із досліджуваної проблеми полягають у експериментальній перевірці дидактичної ефективності реалізації міжпредметних зв'язків навчальних предметів мовно-літературної та

технологічної освітніх галузей.

Література

1. Дьоміна І. Інтегроване навчання як освітній пазл. *Нова українська школа*. URL: <https://nus.org.ua/view/integrovane-navchannya-yaq-osvitnij-pazl/> (дата звернення: 04.04.2021).
2. Навчальна програма з трудового навчання для закладів загальної середньої освіти: 5–9 класи : затв. Наказом МОН України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56126/> (дата звернення: 04.04.2021).
3. Навчальна програма з української літератури: 5–9 класи : затв. Наказом МОН України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56125/> (дата звернення: 04.04.2021).
4. Навчальна програма з української мови: 5–9 класи : затв. Наказом МОН України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56134/> (дата звернення: 04.04.2021).
5. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Каб. Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.04.2021).
6. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : постанова Каб. Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 01.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.04.2021).
7. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 01.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 04.04.2021).
8. Токаренко О. Міжпредметні зв'язки на уроках української мови та літератури в навчальному закладі художньо-естетичного спрямування. *Рідна школа*. 2015. № 4. С. 51–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2015_4_14 (дата звернення: 03.04.2021).
9. Шацька Н. Міжпредметні зв'язки на уроках української літератури як засіб формування ключових компетентностей школярів в умовах впровадження Концепції Нової української школи. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 2. С. 100–104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2018_2_28 (дата звернення: 03.04.2021).
10. Шуліка Л. В. Використання ідей інтеграції філологічних дисциплін у практиці сучасного заняття. *Освіта Донбасу*. 2008. № 2–3. С. 100–106. <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1003/shoolika.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 03.04.2021).